

Милош Ковачевић
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац

ПОТРЕБАН И ДОБАР ЛИНГВИСТИЧКИ ПОЈМОВНИК

Предраг Новаков, *Појмовник структуралне лингвистике (морфологија и синтакса)*,
Змај, Нови Сад, 2006, 96 стр.

У разматрању историје лингвистичких праваца, структурализму без дилеме припада почасно место. Најпре по томе што је лингвистици обезбедио статус аутономне науке. Потом, што је лингвистику учинио егзактном науком прибављајући јој чак статус „математике друштвених наука“. Структурални приступ означио је преврат у развоју саме лингвистике, а везан је првенствено за радове Фердинанда де Сосира у Европи и Леонарда Блумфилда у Америци. Иако су структурални приступи у различитим структуралистичким школама – од којих су најзначајније женевска, прашка, копенхашка и америчка – делимично различити, ипак се као структуралне инваријанте, различито надограђиване у различитим структуралистичким школама, могу издвојити следећа четири начела: 1) истинском реалношћу језика не признаје се појединачна јединица некога језика, него језик као систем, с тим да се језик не одређује као збир елемената, него као систем који сам детерминисхе своје елементе и то тако што сваки елемент језика постоји захваљујући релацији с другим елементима система; 2) структуру система, као мрежу односа који влада међу његовим јединицама, чине ванвременски односи, с тим да односи доминирају над елементима, а структура над историјом система; 3) захваљујући примату односа могуће је ванвременско и несупстанцијално изучавање система; 4) слично језику организовани су и неки други системи (фолклор, обичаји, ритуали и сл.), тако да језик припада наукама које изучавају „живот знакова у друштвеном животу“, тј. семиолошким или семиотичким наукама.

Једна од одлика структурализма јесте и метајезичност, у чијој основи је употреба прецизне терминологије. Структурална терминологија није иста у свим структуралистичким школама, пре би се могло рећи да структуралистичке школе деле исту терминологију тек кад се говори о темељним структуралним терминима, какви су

нпр. *систем*, *структура*, *позиција*, и сл. Поједине структуралне школе, као нпр. она глосематичка (копенхашка), имале су готово самосвојну терминологију по којој су и биле препознатљиве.

На српском језику до сада није постојао ниједан приручник нити речник у којем би се заинтересовани читалац шире могао упознати са темељном структуралном терминологијом¹. Ту празнину сада само делимично попуњава новосадски професор англистике Предраг Новаков својим *Појмовником структуралне лингвистике*, и то само из области *морфологије и синтаксе*. Будући англиста, Новаков је себи поставио циљ да направи српско-енглески појмовник, који, како сам у предговору каже, „садржи одреднице и унакрсна упућивања (око 140) који појашњавају појмове из морфологије и синтаксе из (углавном) опште и америчке структуралне лингвистике, а намењен је првенствено читаоцима који желе да се упознају са основама лингвистике“ (стр. 5). Новаковљев *Појмовник* уз одреднице и текстове на српском језику наводи енглеске терминологије еквиваленте, с тим да је при крају књиге (стр. 68-72) дат *Енглеско-српски индекс лингвистичких термина*, који „омогућава да се појашњења тих енглеских термина пронађу у оквиру датих српских одредница“.

У *Појмовнику* су, без упућивачких одредница, речнички анализирана 74 морфолошка и синтаксичка појма. Зависно од сложености и усаглашености и општеприхваћености њиховог значења, термини имају различит облик у овоме појмовнику: од неколико реченица до неколико страница (формата 24 цм). Тако је нпр. *глобалски аспект* обрађен на пуних седам страница текста, па дата одредница готово да има статус чланка, да не кажемо студије. Опширно и студиозно су такође обрађени и појмови *модалности*, *морфологије*, *синтаксе*, *падежа*, *рода*, *универзалија*, *прелазности*, док су на нивоу речничког представљања дате нпр. одреднице *парадигме*, *морфонологије*, *метајезика*, *координације* и сл. Између та два пола смештене су остале одреднице, које по правилу имају обим од око једне странице текста. У дужим, посебно оним најдужим, одредницама наводе се и разјашњавају различита тумачења датог појма. А све одреднице садрже дефиницијски и егземплификацијски део. Циљ аутора је био да сваки појам представи тако што ће уз дефиницију дати и његово проширено тумачење, и то кроз анализу јед-

¹ Истина на српски језик је преведен *Енциклопедијски речник модерне лингвистике* Дејвида Кристала (Нолит, Београд, 1988), али то је речник у коме су многи термини дати тек на нивоу дефиниције, оскудно одреднички представљени и најчешће поткријепљени примерима из енглеског језика.

нога или више примера, из српскога и/или енглеског језика. Будући да је *Појмовник* писан као српско-енглески (дакле са српским као полазним термином, и са одредницом на српском језику), очекивало би се да сваки термин буде потврђен примером из српскога језика, нормално тамо где дати појам налази примену и у српскоме језику. На жалост, вероватно због утицаја литературе, неретко су изостајала српска „опримерења“, или су она кудикамо оскуднија од енглеских.

Већи је недостатак од наведеног свакако сам избор термина. Аутор се при избору термина углавном ослањао на терминологију америчког структурализма (дистрибуционализма), док је изостао велики број општеприхваћених и незаобилазних термина европског, посебно прашког, структурализма (о копенхашком да и не говоримо, јер готово ниједан специфично глосематички термин није нашао места у овоме речнику). Тако, на пример, међу појмовима структуралне синтаксе нема уопште општеприхваћених прашких термина: *актуелно рашичлањивање реченице* или *функционална реченична њерсејективна*, нити термина *хипосинтакса*, као ни термина *реченична кондензација*, *номинализација* и сл. Изостала је и сва синтаксичка терминологија утемељитеља и најзначајнијег представника европске структуралне синтаксе Лисјена Тенијера.

Због тога ово и није појмовник целе структуралне морфологије и синтаксе, него приоритетно оне америчке (дистрибуционалистичке) и оно што је од ње добило статус општелингвистичке. Друкчије речено, ово није комплетан ни општелингвистички структурални појмовник морфологије и синтаксе, а камоли појмовник целокупне морфолошке и синтаксичке структуралне терминологије. У питању је врло добро урађен појмовник америчке структуралне морфологије и синтаксе. А да је то уистину тако, најбоље потврђује текстуални додатак речничком делу *Појмовника* насловљен *Америчка дескриптивна лингвистика из прве њоловине 20. века* (стр. 77-94). Тај је додатак заправо студија са текстуално „умреженим“ терминима америчке структуралне лингвистике, како оним општелингвистичким, тако и оним морфолошким и синтаксичким. Готово сви термини који су у речничком делу добили своје одреднице нашли су место и у овој студији, којом се *Појмовник* завршава, и која припомаже још бољем њиховом разјашњењу и поимању. Због тога би овом *Појмовнику* много боље одговарао наслов: *Појмовник америчке структуралне лингвистике: морфологија и синтакса*, јер би тај наслов у потпуности одсликавао његов садржај. А тај је садржај аутор успео више него добро представити, тако да *Појмовник*

може студентима послужити као добар приручник за увод у структуралну лингвистику. Надамо се да ћемо од Предрага Новакова у скорој будућности добити и проширено издање *Појмовника* које ће укључити целокупну морфолошку и синтаксичку структуралну терминологију, и чиме ће он бити још обавештајнији и наслову сагласнији.